Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vyrovnání se s minulostí jako téma románu Berg/Hora od Zdenky Becker(ové)

The dealing with the past as the theme of the novel Berg by Zdenka Becker

Barbora Vildová

Vedoucí práce:	PhDr. Tamara Bučková, PhD.
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Vyrovnání se s minulostí jako téma románu Berg/Hora od Zdenky Becker(ové)* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury.

Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 7. 2020

Barbora Vildová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce PhDr. Tamaře Bučkové, PhD. za ochotu a pochopení.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vyrovnání se s minulostí jako téma románu *Berg/Hora* od spisovatelky Zdenky Becker. V první části dojde k představení klíčových dějových linií románu. Dále se budu věnovat otázce, jak lze literaturou zachytit dějinné události. Další kapitola se bude zaobírat interpretací samotného románu, kdy bude věnována pozornost právě vyrovnání se s minulostí. Důležitým prvkem, kterým se v interpretaci budu zaobírat, jsou také motivy hledání domova a vlastního původu. Poslední část se poté zaměří na interpretaci historických momentů, které jsou v knize zmiňovány. Největší pozornost padne na rok 1945.

Klíčová slova

vyhnání, odsun, Sudety, poválečné období, vyrovnání se s minulostí, domov, Zdenka Becker, Berg

Abstract

This bachelor thesis focuses on dealing with the past as the theme of a novel *Berg* by Zdenka Becker. The first part provides introduction into keys plot lines of the novel. In next step I will deal with the question, how the literature can describe historical events. The following chapter provides the interpretation of the novel, special attention will be paid to theme of dealing with the past. An important element, which I will deal in interpreatation with, are the motives of searching for homeland and own origin. The last part provides the interpretation of historical moments, which are mentioned in the book. The main attention will be paid to the year 1945.

Keys words

deportation, expulsion, Sudetes, post-war times, dealing with the past, homeland, Zdenka Becker, Berg

Obsah

Úvod ... 7

Dějinná linka klíčových momentů v románu *Berg/Hora* ... 8

Literatura jako prostředek k zachycení dějin i subjektivní reflexe ... 11

Interpretace románu Berg ... 15

Téma vyrovnání se s minulostí ... 17

Vyrovnání se s minulostí určených postav románu Berg ... 20

Jana Horáková ... 20

Christa Liebmann ... 23

Motivy hledání domova, vlastního původu ... 24

Interpretace historických událostí se zvláštním zaměřením na události roku 1945 ... 29

Vznik Československa a nadcházející léta ... 29

30. léta a druhá světová válka ... 31

Poválečná léta ... 33

Divadlo, film ... 40

Závěr ... 41

Resümee ... 43

Úvod

Tato práce se věnuje románu *Berg,* který roku 1994 napsala Zdenka Becker jako svou prvotinu. Do románu jsou promítnuty autorčiny vlastní životní zkušenosti. Tématem předkládané práce je *Vyrovnání se s minulostí jako téma románu Berg od Zdenky Becker.*

Důvodem, proč jsem si zvolila toto téma bakalářské práce, je fakt, že pocházím z Karlovarského kraje. Tedy z oblasti, která do nedávné doby byla z většiny osídlena německým obyvatelstvem. Události spojené s odsunem německého obyvatelstva se dle mého názoru promítly do obrazu zdejšího prostředí. Dalo by se říct, že je zde patrná určitá ztráta minulosti, nebo jakýsi teprve se rodící vztah k místu, které dříve patřilo někomu jinému. Vysídlení německého obyvatelstva je zde součástí historie, o které se mluví s ostychem a s opatrností. Takto bych popsala své pocity a zkušenosti, které se samozřejmě můžou velmi lišit od pocitů jiných obyvatel. Nutno podotknout, že toto téma stále vyvolává plamenné diskuze a určitým způsobem rozděluje společnost. Další motivací je pro mě studium mého druhého oboru, dějepisu. Myslím si, že se zde nabízí dobrá příležitost oba obory propojit a ukázat, jak můžou vedle sebe koexistovat, navzájem se doplňovat a dohromady dávat ucelenější obraz o daném tématu.

Předmětem této práce je téma vyrovnání se s minulostí, nalezení vlastního původu. Celý román je v podstatě vystavěn na tomto hledání. Román se dělí do několika časových linií, kde je jedním z hlavních motivů hledání domova na pozadí významných historických událostí. Tyto události formují celý příběh. Silným motivem je také emigrace, ať už nucená nebo zčásti dobrovolná, která je doprovázena postupným nalezením nového domova. Objevuje se tu otázka, jestli je možné domov získat na zcela neznámém místě, kde je člověk považován za cizince.

Pomocí analýzy textu se zaměřím na jednotlivé části románu, kdy autorka využívá historické události, které se pokusím pomocí sekundární literatury přiblížit a ukázat, jak autorka pracuje s historickou pravdou. Největší pozornost bude věnována poválečným rokům.

Cílem práce je zjistit, jak se jednotlivé postavy vyrovnávají se svou minulostí, zda dokázali nalézt smíření. Tato práce si též dává za úkol ukázat, jak autorka začleňuje do románu své vlastní životní zkušenosti a zdali je to i pro ni určitá cesta k vlastnímu usmíření. Cílem je také postihnout odkaz reálných událostí v literární fikci.

Dějinná linka klíčových momentů v románu *Berg/Hora*

Protagonistkou románu je Jana Horáková. Pracuje jako lékařka na konci osmdesátých let minulého století v Československu.

Příběh začíná snem, který se hlavní hrdince, pravidelně zdává. V tomto snu se snaží zdolat jakousi horu, na jejíž vrchol vede fyzicky velmi namáhavý výstup. Setkáváme se zde s popisem výstupu, který je v podstatě nemožný. Vrchol a druhá strana hory stále nejsou na dosah. Jana je ze snu probuzena svým manželem Robertem, aniž by se dostala na vrchol.

Již po probuzení Jana zmiňuje možnost své účasti na lékařské konferenci v Německu, která je jí nakonec opravdu nabídnuta. Jana se vydává na konferenci prezentovat referát o alergiích. Daná konference probíhá v západním Berlíně, tedy ve svobodném světě. Zde se projevuje Janina touha opustit komunistické Československo. Zde je nutno zmínit, že Jana na konferenci potkává německou doktorku, která je jí nápadně povědomá. Tato informace se může jevit jako nedůležitá, nicméně později hraje velkou roli.

Touha opustit Československo je natolik silná, že se Jana se svým mužem rozhodnou k emigraci. Za svůj cíl si zvolí Rakousko. První měsíce jsou náročné, neboť jsou ubytováni v uprchlickém táboře. Zářná budoucnost ve svobodném světě je v nedohlednu, stejně jako azyl nebo povolení k práci. Danou situaci špatně nese Robert, který se nedokáže smířit s nejistou nadějí na lepší život. Po hádce Janu opouští, vrátí se do Československa. Jana tak musí čelit nástrahám uprchlického života sama.

Janě se nakonec povede získat práci, nicméně musí pracovat jako uklízečka v nemocnici. Aby mohla opět vykonávat svou lékařskou praxi, musí nejdříve složit nostrifikační zkoušky. Práce v nemocnici je doprovázena určitými těžkostmi, které jsou spojeny s nedůvěrou vůči přistěhovalcům. Zdravotní sestry se snaží chovat přívětivě, ale stále si drží odstup. Prvním momentem, kdy dojde k osobnímu rozhovoru, je zpráva z rádia, že v Československu začínají tát pomyslné ledy. Tamější režim slábne a blíží se jeho pád. V této části románu se představují nové tváře. Jde o zdravotní sestry Lisu a Doris a o lékaře Rainera Liebmanna, který je pověstný svým šarmem. Také se seznamuje s jehou ženou Christou Liebmann. Christa není nikdo jiný než tajemná doktorka, kterou Jana potkala na konferenci v Berlíně.

V další části románu se románu se Jana dává v nemocniční kantýně do řeči s Christou. Při konverzaci přijdou na zvláštní náhodu. Obě se narodily v Chebu. Christa ale společně se

svými rodiči byla nucena Cheb opustit. Janu tento fakt velmi zajímá a přemluví Christu, aby ji své vzpomínky převyprávěla.

Christinino vyprávění začíná návratem její matky Inge do Chebu ze studií v Praze. Inge v Chebu nastoupí na místo učitelky v místní škole. Výuka musí být vedena v češtině, s čímž má potíže. Za Inge do Chebu následuje i Johann, kterého poznala na studiích. Johann je doktor, přesněji gynekolog, a v Chebu se mu po delších útrapách podařilo zařídit vlastní ordinaci. Příběh se přehoupne do období druhé světové války, kdy je Johann povolán do Liberce, aby zde sloužil v lazaretu jako doktor. Inge nese špatně odloučení a rozhodne se ho do Liberce i s jejich čtyřmi dětmi následovat. Jak se válka blíží ke konci, rozpoložení ve společnosti není ku prospěchu Němců. Inge nehodlá zůstavat v Liberci, kde se situace začíná vyhrocovat, a se čtyřmi dětmi a s pátým dítětem na cestě se vydává zpět do Chebu, kde by měla být klidnější situace. Cesta vlakem je dlouhá a vyčerpávající, trvá několik dní. Jedinou útěchou jim je, že měli možnost cestovat osobním vlakem a ne vagony, které jsou určeny pro dobytek. Inge dorazí do Chebu značně zmožena a během pár dní přivede na svět svou pátou dceru Christu. Inge se svou rodinou musí opustit i Cheb, po strastiplné cestě se dostává do Německa, kde se po určité době shledá se svým manželem. Inge útrapy odsunu nese špatně. Johann se z tohoto šoku oklepe rychleji a ve Frankfurtu si zařídí praxi. K jeho štěstí se později připojí i narození vytouženého syna.

Christinin příběh se Jany dotkne a sama odhalí svůj původ. Po válce byly opuštěné domy po Němcích nabídnuty Čechům a Slovákům, kteří se sem mohli nastěhovat. Této možnosti využili Janini rodiče a vydali se na cestu přes téměř celé Československo. Janin otec, František, dostal v Chebu práci ve fabrice. Tato práce nabízela světlejší budoucnost, tedy něco, co na Slovensku v této době vypadalo nedosažitelně. František byl přesvědčen o svém nároku na nový život v Chebu, neboť dle jeho pohledu se jednalo o důsledek činů, které Němci během války napáchali. Vinu mají nést všichni Němci. Na druhé straně stojí jeho žena Marta, která si oprávněností jejich rozhodnutí není jistá, má své pochybnosti. Nicméně svého muže do nového domova následuje. Janina rodina bydlí v Chebu ve vile, která je rozdělena do několika bytů, kde bydlí nově nastěhované rodiny. Během svého vyprávění si Jana začíná všímat určitých podobností s místem, kde v Chebu bydlela, a s místem, které bylo domovem Christy.

Christa dohodne Janě setkání s její matkou Inge. Před dohodnutou návštěvou se Jana zastavuje v Chebu. Inge bydlí v domově pro důchodce, Johann již není naživu. Dle slov Christy Inge již nikdy v životě nechce přijít do styku s kýmkoli nebo s čímkoli, co by mělo

něco společného s Československem. Jana je tedy potěšena, že Inge pouze zajímá, kde právě žije a její český přízvuk si zamění za rakouský. Inge vypráví Janě svůj životní příběh. Na konci její návštěvy se k oběma ženám přidá Erich, přítel Inge, který odhalí původ Janina přízvuku.

Po setkání s Inge se Jana vrací do Vídně. V nemocnici je na programu dne plánovaný odchod Rainera za místem vrchního lékaře v Mnichově. Tato nabídka vloží mezi Christu a Rainera další klín. Jana se s Christou velmi sblíží a stává se jakýmsi prostředníkem v jejich manželském vztahu. Kromě sporu mezi Christou a Rainerem je Jana také obviněna z krádeže na oddělení, jako cizinka je hlavní podezřelou. Nakonec se vše vysvětlí a Jana je zproštěna viny. Před Janou se začínají objevovat lepší zítřky. Konečně si může dovolit vlastní byt a může opustit penzion, ve kterém doteď bydlela s dalšími přistěhovalci. Zařízení do bytu jí darují zaměstnanci nemocnice. Během stěhování se sblíží s Rainerem a jejich vztah se přesune do milenecké roviny. Dalším světlým bodem v Janině životě je úspěšně splněná zkouška na univerzitě. Tajemství jejího vztahu s Rainerem nakonec vyplave na povrch a ukončí tak přátelství s Christou, která jí vyčte i křivdy z minulosti. Na konci románu Janu vyhledá její muž Robert.

Literatura jako prostředek k zachycení dějin i subjektivní reflexe

Zdenka Becker vystavila svůj první román *Berg* na skutečných historických událostech, které určitým způsobem zasáhly i její vlastní život.

Autorka se narodila 25. března 1951 v západočeském Chebu[1], který leží nedaleko hranic s Německem. Její rodina se do Chebu přestěhovala chvíli po druhé světové válce. Žili tu ve vile po odsunutých Němcích, ve které vzniklo celkem šest bytů. Jeden takovýto byt se stal dočasným domovem pro její rodinu. Autorka v Chebu strávila jen část svého dětství a většinu vzpomínek na tuto dobu jí zprostředkovala starší sestra. Dům, ve kterém bydleli, původně patřil německému gynekologovi, který měl pět dcer. Shodou náhod se s jednou z těchto dcer Zdenka Becker osobně setkala. Na základě jejich shledání se Zdenka Becker vypravila do Chebu a pocit viny a bezpráví přenesla do románu Berg.

Autorka v románu využívá i dalších životních zkušeností, myslím tím emigraci. Zdenka Becker v roce 1975 emigrovala do Rakouska za svým manželem, který byl Rakušan. Její odchod ze země byl tedy o něco méně komplikovaný než odchod hlavní hrdinky románu Berg. Téma emigrace mezi tzv. západním a východním světem se stalo stěžejním i v jejích dalších knihách.

Můžeme tedy vidět, že napsání románu Berg se pro autorku stalo jakousi cestou za usmířením s minulostí, jejíž přímým účastníkem nebyla, ale přesto cítí pomyslnou vinu za činy svých předků. Sama autorka se přiznává, že tvorba na románu v jejím rodném městě byla prostředkem k jejímu vyrovnání se s minulostí.[2]

Autorka se románem Berg zařadila po bok dalších autorů, kteří se zabývali tématikou Sudet, odsunem německého obyvatelstva. Z českých autorů lze zmínit například Václava Řezáče a jeho romány *Nástup (1951)* a *Válka (1954)*.. I když byl *Nástup*, jednou z nejčtenějších knih své doby. V dnešním pohledu by neobstál, neboť byl velmi ideologicky zaměřen. Postavy jsou ploché. Češi vystupují v roli obětí, proti nim stojí zlí Němci. Román je velmi nestranný,

[1] Biografie - Zdenka Becker. Home - Zdenka Becker [online]. [cit. 21.06.2019] Dostupné z: http://www.zdenkabecker.at/7.html

[2] Žije 40 rokov v Rakúsku. Kde vidí rozdiely so Slovenskom? – Denník N. Denník N - Nezávislé Noviny [online]. Copyright © N Press s.r.o. [cit. 21.07.2020]. Dostupné z: https://dennikn.sk/309044/zije-40-rokov-rakusku-vidi-rozdiely-so-slovenskom/

bez známky sebereflexe.[3] O něco dříve se tomuto tématu věnovala Anna Sedlmayerová v románech *Dům na zeleném svahu* (1947) a *Překročený práh* (1949). Příběhy jsou sice vyprávěny z levicověji zaměřeného pohledu. Autorka se ale ohrazuje vůči chování Čechů, které často nebylo spravedlivé.[4] Jaroslav Durych pak ve své novele *Boží duha* (napsáno 1955, vyšlo 1969) zobrazuje milenecký vztah Čecha a Němky, kdy se zaměřuje především na trest, vinu a usmíření. Podobný námět zvolil i Vladimír Körner ve své knize *Adelheid* (1967). Dalším autorem, který se zabýval česko-německými vztahy, byl Ota Filip ve svém románu *Cesta ke hřbitovu* (1968).[5] Odlišný pohled, který tito autoři poskytli, byl dán především uvolňováním poměrů v šedesátých letech[6], tedy i jakýmsi odstupem, jež si mohli zhruba 20 let od daných událostí vytvořit.

Odsunem Němců se zabývá také mladší česká literatura. Za zmínku stojí kniha Radky Denemarkové *Peníze od Hitlera* (2006)[7]. Krátce po Radce Denemarkové toto téma otevírá jiná česká autorka, Kateřina Tučková, ve své knize *Vyhnání Gerty Schnirch* (2009), autorka zde mimo jiné popisuje Brněnský pochod smrti.[8]

Na pomyslné druhé straně barikády stojí německy píšící autoři. V roce 1951 vychází povídka *Der Galgen im Weinberg (Šibenice na vinici)*, jejím autorem je Josef Mühlberger. Popisuje zde kruté zacházení Čechů s Němci po válce.[9] Rok na to vydává svůj román *Der Heimweg* Wilhelm Pleyer. Autorkou zobrazující toto téma je Olga Barenyi, která se ve své knize *Prager Totentanz (Pražský tanec smrti, 1958)* věnuje Pražskému povstání a Revolučním gardám, které velmi tvrdě zakročily vůči Němcům.[10]

[3] PEROUTKOVÁ, Michaela. Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomikách. Praha: Nakl. Libri, 2008, s. 43-49.
[4] PEROUTKOVÁ, 2008, s. 44
[5] LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.], 2008. Česká historie, s. 802.
[6] Šedesátá léta jsou v Československu spojena s tzv. Pražským jarem. Kdy se to čela státu dostali politici, kteří byli ochotni dělat změny v socialistickém zřízení státu, a zároveň docházelo k otevírání témat, která byla dříve tabuizována, nehodila se do výkladu dějin komunistického režimu.
[7] Vyhnání Gerty Schnirch - Kateřina Tučková | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/vyhnani-gerty-schnirch-29103

[8] Peníze od Hitlera - Radka Denemarková | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/penize-od-hitlera-13957

[9] SERKE, Jürgen. Böhmische Dörfer: putování opuštěnou literární krajinou, 2001, s. 447 – 448.
[10] Pražský tanec smrti - Olga Barényiová | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/prazsky-tanec-smrti-127147

V 80. letech je vydána kniha Petera Härtlinga *Nachgetragene Liebe (Opožděná láska, 1980).* Härtling v této knize zobrazil vzpomínky ze svého dětství na Olomouc a Brno.[11]

Předchozí autoři vycházeli ze svých vlastních vzpomínek, kdy skončení druhé světové války pro ně znamenalo odchod ze své rodné země a přestěhování se do Německa, kde se svými rodinami museli začít nový život. S tamějšími Němci je spojoval v podstatě pouze jazyk.

Nyní bych zmínila dva autory, kteří se již v Německu narodili a také zde vyrostli[12]. Jejich rodiny však pocházely ze Sudet. Prvním autorem je Jörg Bernig a jeho román *Niemandszeit (Čas nikoho, 2002).* Součástí románu je neustálé stavění proti sobě vnímání odsunu z německé a z české strany.[13] Roku 2007 vyšel román německé spisovatelky Emmy Braslavsky *Aus dem Sinn (Bez paměti).* Román pojednává o komunitě sudetských Němců z Touškova, kteří žijí v německém Erfurtu. Román má další časovou linii, ve které se věnuje poválečnému odsunu Němců. Tento román se dočkal několika ocenění: Uwe-Johnson-Förderpreis (2007) a Franz-Tumler Literaturpreis (2009).[14]

Zdenka Becker stejně jako ostatní výše zmínění autoři, ve svých knihách zaznamenává historii a paměť. Je důležité tyto pojmy odlišit. Historie je objektivní, nezávislá na jedinci, kdežto paměť je subjektivní a existuje právě díky jedinci a skupině. Přestože se jedná o dva různé pojmy, neexistují odděleně, ale jeden tvoří druhý.[15] Dle Halbwachse paměť jedince existuje pouze v závislosti na skupině, kolektivu. Paměť jedince vzniká při socializaci.[16] Dostáváme se tak k pojmu „kolektivní paměti", ta není samostatně přenosná a určuje identitu skupiny.[17] Taková paměť je jak odrazem minulosti, tak odrazem přítomnosti dané skupiny. Každá skupina si svou paměť rekonstruuje.[18] Kolektivních pamětí je několik, kdežto historie je jen jedna nezaujatá. Pro každé společenství je paměť důležitá, formuje ho, dává mu identitu. Pomocí vyprávění se paměť předává dál. Nyní je na místě zmínit komunikativní paměť, která tvoří kolektivní paměť. Ta zobrazuje nedávnou minulost současníka a nemá

[11] Opožděná láska - Peter Härtling | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/opozdena-laska-71614

[12] Peter Härtling se sice narodil v německém Chemnitzu, dětství však strávil v Olomouci.

[13] PEROUTKOVÁ, 2008., s. 33.

[14] Nad knihou Emmy Braslavsky: Zbaveni paměti – Novinky.cz . Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu[online].Copyright© 2003 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/kultura/salon/211624-nad-knihou-emmy-braslavsky-zbaveni-pameti.html

[15] ASSMANN, Aleida. Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018., s. 148 – 150.

[16] ASSMANN, Jan. Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen, München: C.H. Beck, 1997, s. 35.

[17] ASSMANN, 1997, s. 39 – 40

[18] Tamtéž, s. 40 – 42

přesah větší než 80 -100 let, poté je přímo čerpána již jen z oficiálních dat.[19] Zde se hodí využít pojem „orální historie“, kdy dostáváme svědectví o událostech z úst pamětníků. Ke svědectví pamětníka je třeba přistupovat kriticky, neboť paměť je nespolehlivá stejně jako její nositelé. Nicméně doplňuje oficiální výklad historie z pohledu jedince, kdy ukazuje běžný život lidí. Ať už dějiny vypadají jakkoli neosobně, stále jsou utvářeny jedinci a jejich vnímání a pohled na historické milníky je velmi důležitý.

Každý příběh, který od pamětníka získáme, je jiný. Tvoří součást společné historie, ale zároveň popisuje zcela jinou skutečnost, než kterou bychom získali od někoho jiného. Všichni máme jedinečný pohled na život, který stojí za vyslechnutí a za pokus o pochopení. Neboť výpověď jiného člověka může objasnit nové souvislosti a celý příběh se pak může ukázat ve zcela jiném světle.

K zaznamenání historie může sloužit právě beletrie, která dané příběhy uchová v psané podobě a z části tak zamezí jejich dalšímu přetvoření ve víru ústního předávání. Výše zmínění autoři, mezi nimi i Zdenka Becker, se do tohoto úkolu pustili. Zdenka Becker ve svém románu vykresluje paměť sudetských Němců na příkladu rodiny Christy Liebmann. Jako protiváha se tu jeví příběh hlavní hrdinky, která zastupuje československou stranu. Román vznikl v devadesátých letech minulého století, tedy s určitým odstupem. Ten autorce dovolil nevytvořit si jednostranný pohled na kontroverzní téma našich dějin, které se jí osobně dotýká. Dostáváme tak vhled na obě strany.

[19] Tamtéž, s. 43-51.

Interpretace románu Berg

Začátek románu Berg je uveden autorčiným zamyšlením nad vinou, jak hýbe světem. Román je rozdělen na pět částí: *Die Flucht, Abgründe, Spiegelunge, Offene Fenster, Das Licht in mir*.

Autorka svůj román vystavěla na vlastních zkušenostech, vzpomínkách. V jednotlivých postavách můžeme spatřovat autobiografické prvky. Na reálných podkladech, tak vytvořila fikční svět. Setkáváme se zde s obsažnou fikcí, která reaguje na žitou zkušenost.[20]

Děj se odehrává v několika časových rovinách. Současná rovina vyprávění, ve které figuruje Jana, je prolínána částmi vracejícími se do minulosti. Tyto části zaznamenávají vyprávění o předválečné a poválečné době jak z úst Jany, tak z úst Christy. Další prvek, který zasahuje do vyprávění, jsou faktografické pasáže týkající se historických událostí, které autorka uvádí, aby přivedla na pravou míru okolnosti, jež zasáhly do života postav.

Současná dějová linka románu je vyprávěna v ich-formě z pohledu hlavní hrdinky Jany, jde tedy o zvolení osobního vypravěče. Ten čtenáři umožňuje lépe se s hlavní postavou ztotožnit a porozumět jejím pocitům, které jsou znázorněny například v promluvách, které postava vede sama se sebou. Toto vyprávění také podává subjektivní popis událostí.[21] V částech popisujících minulost autorka využila er-formu. Postavy v románu také promlouvají ve formě přímé řeči, která je označena uvozovkami.

V románu je využívána nepřímá charakteristika pro popis ústředních postav, které se během románu viditelně vyvíjí. Pro vedlejší postavy byla zvolena přímá charakteristika. Pokud bychom postavy brali z genderového hlediska, tak hlavní pozornost je věnována ženským postavám, ty zde vystupují jako silné a emancipované. Nebojí se učinit kroky do neznáma. Jasnou převahu má postava Jany nad jejím manželem Robertem, ten Janu pod tlakem opustí. Radši si zvolí pohodlí života ve své rodné zemi. Nehledá vyšší ideály jako svobodu, možnost cestovat. Soběstačná je i postava Inge, i když jako pětinásobná matka může působit dojmem usedlosti, v krizových situacích projeví nevídanou odhodlanost a statečnost, která je v kontrastu s Johannovou zdrženlivostí.

Román je zasazen do několika skutečných míst, která zde slouží k ukotvení děje, k jeho zasazení do reálného prostředí. Současná dějová rovina se odehrává především ve Vídni, tedy ve městě, kam Jana emigrovala. Dalšími městy, která do současné roviny vyprávění zasáhnou,

[20] PETERKA, Josef. Teorie literatury pro učitele., 2007. s. 53.
[21] Tamtéž, s. 212.

jsou Cheb a Frankfurt. Část zaměřující se na minulost je zasazena především v Chebu, svou roli hrají však i Liberec, Frankfurt a Bratislava.

Téma vyrovnání se s minulostí

Vyrovnat se s minulostí je úkol, před který je postaven snad každý národ při zpětném zkoumání své vlastní historie. Pro každý národ je palčivé jiné období dějin.

Česká cesta za vyrovnáním se s minulostí

Češi mají tendenci se neustále stavět do role obětí, po kterých bylo během dějin šlapáno a jež měli minimální právo na vlastní realizaci. Staví se do role utlačovaného národa, který jako by se nepodílel na psaní historie, který pouze přihlížel a stal se následnou obětí větších mocností.

Tento postoj se váže i k výkladu první poloviny 20. století, kdy si Češi nepřipouští, že určitým způsobem zanedbali vztah k menšinám v Československu. S československým pochybením se ztotožňuje například Václav Kural v *Češi a Němci v československém a německém státě (1918–1945)*.[22]

Válečné období je pak vnímáno jako „povolení" k nelidským činům, kterých se mnozí Češi po válce na sudetských Němcích dopouštěli. Vina za válku byla celoplošně přenesena na všechny Němce. Tento výklad se zamlouval především KSČ[23], neboť zobrazoval třídní boj proti nacistickému Německu. Následující léta bylo téma české viny v širší veřejnosti dáváno do pozadí, tabuizováno. Dalo by se říct, že tu byla snaha vymazat ho z paměti lidí, což se do určité míry povedlo.[24]

Změna diskursu přišla s pádem komunismu. Roku 1997 byla podepsána *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji*, ve které se německá strana omlouvá za nacionálněsocialistické zločiny a za příkoří způsobené obyvatelům Československa, česká strana lituje poválečného vyhánění, excesů a nedostatečného potrestání viníků. Obě strany se v deklaraci zavazují k budoucí spolupráci.[25] Dle Peroutkové se jedná především o oficiální výklad dějin schválený oběma stranami než o dokument snažící se o porozumění nebo sebereflexi, což je způsobeno především absencí zmínky o německých antifašistech a německých Židech.[26]

---

[22] ČERNÝ, Bohumil, ed. Češi, Němci, odsun: diskuse nezávislých historiků, 1990, In *Češi a Němci v československém a německém státě (1918–1945)*. Praha: Academia, 1990 s. 249.
[23] Zkratka pro Komunistickou stranu Československa
[24] SEIBT, Ferdinand. Deutschland und die Tschechen: Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas. München: Piper, 1993, s. 402– 403.
[25] 26 Česko-Německá deklarace - Ministerstvo zahraničních věcí. Velvyslanectví SRN v Praze - Ministerstvo zahraničních věcí [online]. Copyright © Německo [cit. 01.07.2019]. Dostupné z: https://prag.diplo.de/cz-cs/themen/politik/seite-deutsch-tschechische-erklaerung-cz/1126730
[26] PEROUTKOVÁ, 2008. s. 22.

Roku 2005 pak došlo k dalšímu posunu, když se česká vláda vyjádřila, že si cení německých antifašistů a omlouvá se za příkoří, kterým museli po válce čelit. Součástí omluvy bylo 30 miliónů korun, které měly být využity na zaznamenání životů Němců, kteří zůstali věrni Československu.[27]

V nedávné minulosti došlo v českém prostředí k otevírání starých ran. Při prezidentské volbě v roce 2013 se dostalo do debat i téma sudetských Němců. Tehdejší kandidát Karel Schwarzenberg se vyjádřil k Benešovým dekretům. Záhy vyšel lživý inzerát, ve kterém se mimo jiné psalo, že K. Schwarzenberg považuje odsun Němců za nespravedlivý a nebere v potaz mnichovské události ani válečné léta. V inzerátu je také napsáno, že by byl pro navrácení majetku potomkům válečných zločinců.[28] Toto nařčení doprovázely komentáře ohledně původu Karla Schwarzenberga a jeho ženy.[29] Daná obvinění se dle průzkumu agentury STEM/MARK určitým způsobem mohla podepsat na konečném výsledku voleb.[30] Z těchto událostí je patrné, že se jedná o relativně citlivé místo dějin, ke kterému česká společnost stále nemá jednotné stanovisko. Boj probíhá především mezi samotnými Čechy.

Německá cesta za vyrovnáním se s minulostí

Německá společnost je s tématem vyrovnání se s vlastní minulostí konfrontována ještě výrazněji. I když v tomto případě se jedná především o vyrovnání se s nacionálněsocialistickými zločiny. V 50. letech se v německé společnosti ujal postoj upínající se k odbojovému hnutí, které během války vyvrcholilo atentátem na Adolfa Hitlera, a tak tento postoj do určité míry popíral vinu.[31] Blíže se antisemitismem zabýval Theodor Adorno ve svých pracích, kde zdůrazňoval, že antisemitismus je v německé společnosti stále

[27] Vláda uznala zásluhy sudetoněmeckých antifašistů | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-uznala-zasluhy-sudetonemeckych-antifasistu_200508241752_mtaborska

[28] Lživý inzerát proti Schwarzenbergovi zaplatil bývalý důstojník StB – idnes.cz [online]. Copyright ©[cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/adokat-zavadil-o-trestnim-oznameni-schwarzenberga.A130125_181017_domaci_hv

[29] Přešlapy i útoky před minulou volbou prezidenta. Jak vypadalo finále Zemana se Schwarzenbergem? | rozhlas spolehlivé zprávy. rozhlas - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/preslapy-i-utoky-pred-minulou-volbou-prezidenta-jak-vypadalo-finale-zemana-se_1801201305_kno

[30] Rozhodla jediná věta. Ta, co vynesla sudetskou kartu - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rozhodla-jedina-veta-ta-co-vynesla-sudetskou-kartu/r~i:article:769704/

[31] PEROUTKOV A, 2008, s. 26.

přítomný.[32] V 60. letech byla německá společnost konfrontována se svou historií, když se zjistilo, že minulost vrchních politických představitelů je spojena s nacionálněsocialistickou činností.[33] Změna se projevila s nástupem spolkového kancléře Willyho Brandta, který se pokoušel o smíření v podobě Varšavské smlouvy nebo v podobě gesta pokleknutí u památníku obětí povstání v židovském ghettu ve Varšavě. Gesto pokleknutí bylo částí německé společnosti neseno s nelibostí. Mělo však svůj význam, který byl oceněn na celosvětové úrovni. Také byla uzavřena *Pražská smlouva*, která označila mnichovskou dohodu za „neplatnou".[34] V 80. letech spolkový prezident Richard von Weizsäsker nabádal občany k převzetí odpovědnosti za minulost předků. Tato politika byla charakteristická pro Spolkovou republiku Německo, po sjednocení Německa byla přijata i východní částí, která dříve tvořila Demokratickou německou republiku.

Vyrovnání se s minulostí sudetských Němců má jiné rysy, než proces, kterým prošlo Německo jako celek. Sudetští Němci stojí proti názoru, že by měli přijmout vinu jako zbytek Německa, neboť sami byli po válce potrestáni vyhnáním ze svých domovů. S ostatními Němci se sice z části identifikují, ale mají odlišné zvyky, původ. Také proto vznikaly různé spolky, které je dodnes sdružují.[35]

Jak tedy přistupovat správně k historii? Je třeba vzít v potaz, že historie není černobílá. Měli bychom převzít odpovědnost za činy minulosti a snažit se o smíření. Měli bychom si přiznat, že bylo často postupováno nespravedlivě a že pro takové zacházení neexistují polehčující okolnosti. Věci nebývají tak jednoduché, jak by se mohlo zdát, a je třeba na vše nahlížet v širších souvislostech. Na místě je omluva, která odsoudí bezpráví, ke kterému docházelo. Je však důležité hledět dopředu a nedělat z křivd minulých křivdy současné. Měl by probíhat rozhovor a spolupráce, vzájemné vztahy by se měly odehrávat na přátelské rovině a minulost by neměla být vymazána, nýbrž připomínána. Zajímavě se jeví nápad, o kterém hovořil švýcarský historik Adrian von Arburg v rozhovoru pro týdeník Respekt, že by vstřícným symbolickým krokem bylo vybudování památníku odsunu sudetských Němců.[36]

---

[32]ADORNO, Theodor W. Kulturkritik und Gesellschaft.In Gesammelte Schriften, Band 10.1: Kulturkritik und Gesellschaft I, „Prismen. Ohne Leitbild". Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1977 s.

[33] Např. členství Kurta Kiesingera v NSDAP.

[34] MÜLLER, Helmut M., Hanna VOLLRATH a Karl-Friedrich KRIEGER. Dějiny Německa. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 387 – 415.

[35] PEROUTKOVA, 2008, s. 27-29.

[36]Navrhoval bych zřídit památník odsunu • RESPEKT. RESPEKT [online]. Copyright © [cit. 01.07.2019]. Dostupné z: https://www.respekt.cz/tydenik/2013/6/nadpis-clanku-41

Vyrovnání se s minulostí určených postav románu Berg

V následující části bych se chtěla věnovat vyrovnání se s minulostí jednotlivých postav. Jmenovitě půjde o hlavní hrdinku Janu, doktorku Christu a její matku Inge. Právě ve vyrovnání se s minulostí je stěžejní paměť, která je předávána. Ve vyprávění postav románu můžeme nalézt prvky typické pro paměť jednotlivých národů, s kterými se identifikují.

Jana Horáková

Začátek románu je věnován Janinu snu o hoře, kterou nemůže pokořit. Tato hora by dle mého názoru mohla představovat minulost, kterou by Jana chtěla nechat za sebou. Janě se ale přes veškerou snahu nedaří vylézt na vrchol a dostat se na druhou stranu hory a opustit tak svou minulost. Prvním důkazem těžce nesené minulosti je Janin rozhovor s ředitelem nemocnice ohledně referátu, který má přednést na konferenci v Berlíně. Ředitel se Jany ptá na její znalosti němčiny. Jana odpoví, že jsou poměrně dobré, nechá si však pro sebe fakt, že pochází z Chebu, a že němčinu považuje za svůj druhý mateřský jazyk. Zde je patrný stud za svůj původ a také strach, jestli by tato skutečnost nemohla ohrozit její účast na konferenci.[37]

Při rozhovoru s doktorkou Christou Liebmann, kterou potkala již na konferenci v Berlíně, dojde k odhalení, že se obě ženy narodily v Chebu s velmi malým časovým odstupem. Jana si myslí, že Christa žila v Chebu tak dlouho, aby si na něj uchovala vzpomínky, nedochází jí, že Christa musela Sudety opustit stejně jako ostatní Němci. Christa se podiví, že by Jana něco takového nevěděla. Zde se setkáváme s Janiným prozřením, uvědoměním si, že o daných událostech ví, nikdy ji však nenapadlo se jimi skutečně zabývat. Toto zjištění by se dalo označit za jakýsi zvrat v příběhu, který nutí Janu k dalším krokům.

„Natürlich habe ich es gewußt, nur beschäftigt habe ich mich nie wirklich damit. Ich hatte nie einen Grund dazu gehabt.“[38]

„Samozřejmě jsem to věděla, jen jsem se s tím nikdy doopravdy nezabývala. Nikdy jsem k tomu neměla důvod.“[39]

Tato pasáž slouží jako ukázka popírání, kdy Jana je obeznámena s přítomností Němců v českém pohraničí. Nikdy si však nepřipustila, že museli z nějakých důvodů odejít, že jejich odsun pravděpodobně nebyl morálně správný.

[37] BECKER, 1994, s. 19
[38] Tamtéž, s. 58
[39] Překlad: autorka práce

Jana se začíná cítit vinna. Rozhozena Christininou výpovědí, jí žádá o vyprávění o její rodině. Doufá, že pomocí příběhu snad najde usmíření s minulostí.

Jakmile Christa skončí své vyprávění, uvědomí si Jana, že nově objevené souvislosti jí neposkytly kýžené usmíření, nýbrž ji ještě více utvrdily v její vině, kterou si za skutky svých předků nese. Toto uvědomění je doprovázeno i fyzickými projevy, kdy se Janě třesou ruce. Zároveň Janu zajímá, jestli si Christa pamatuje přesnou adresu jejich vily. Jana si totiž začíná uvědomovat, že je velmi pravděpodobné, že kromě města obě ženy může spojovat i tato vila.

„Ich habe einen Verdacht", begann ich zaghaft. „Und ich weiß nicht, ob ich lachen oder weinen soll… Oder mich reich für alles entschuldigen."[40]

„*Mám podezření", začala jsem plaše. „A nevím, jestli se mám smát nebo plakat… Nebo se za vše omluvit."*[41]

Vidíme, že Jana cítí vinu, ale i jakousi bezmoc, celá situace jí také určitým způsobem přijde směšná. Čtenář z toho velmi snadno pochopí těžko definovatelné pocity, se kterými se hrdinka potýká, přímá řeč zde dodává sdělení větší naléhavost.

Jana se odhodlá vyprávět příběh své rodiny, která se do Chebu po válce přistěhovala. Vzpomíná na poválečné období v Chebu, které bylo charakteristické jakousi ztrátou paměti. Lidé popírali, co se stalo, přizpůsobili si to a omlouvali, že na to měli s ohledem na válku právo. Na vině byli všichni Němci. V záplavě zapomenutí byla hmotnou vzpomínkou na původní obyvatele gynekologická židle, na které si děti hrály na válku. Tato židle je symbolem toho, co válka a vysídlení způsobilo. Na jedné straně je to zapomenutí vysídlení a na druhé straně je to právě válka, která je natolik zakořeněna v lidech, že dokázala ospravedlnit krutost, ke které po skončení války došlo, a vymazat vzpomínky na ni.

„Erst später haben die Kinder im Wald einen rostigen gynäkologischen Stuhl gefunden, den sie zu einer Kanone umgebaut haben. Damals spielten alle Kinder Krieg."[42]

„Teprve později objevily děti v lese zrezivělou gynekologickou židli, z které si udělaly kanón. Tehdy si všechny děti hrály na válku."[43]

Po svém vyprávění, které popisuje určitou opuštěnost Chebu, se Jana ještě více zastydí za minulost svých předků. Jana s Christou si padnou do náručí. V objetí Christy Jana začne

[40] BECKER, 1994, s. 89
[41] Překlad: autorka práce
[42] BECKER, 1994, s. 97
[43] Překlad: autorka práce

plakat, zároveň cítí úlevu. Dalo by se to označit jako první krok na cestě za odpuštěním, vyrovnáním. Objetí vyjadřuje gesto pochopení, sounáležitosti.

„Doch keine Tränen dieser Welt konnten das, was ich in Christas Umarmung empfand, zunichte machen."[44]

„Ale přece žádné slzy tohoto světa nemohly odstranit to, co jsem pocítila v Christině objetí."[45]

Jana si přesto stále připadá vinna a snaží se to odčinit. Všemožně Christě pomáhá, cítí se být jejím dlužníkem, služebnicí. Jejich nově vzniklé přátelství se prohlubuje a Jana začíná nacházet nový smysl. Dalo by se tedy polemizovat, do jaké míry se jejich vztah dá označit za přátelství. Ze strany Jany jde spíše o službu, možnost k vykoupení. Snaží se tím zahojit všechny rány minulosti.

Důležitou částí příběhu je Janina návštěva Chebu. Poznání města, ze kterého má jen sporé vzpomínky a které nikdy nepovažovala za svůj domov, se pro ni má stát posledním zastavením před setkáním s Inge. Pobyt v Chebu je doprovázen popisem daného místa, který má čtenáři přiblížit, jak město na Janu působilo. Cheb je zde prezentován jako prostředek k uzavření minulosti, jako poslední zastávka před setkáním se tváří v tvář s někým, kdo doopravdy pocítil poválečné nespravedlnosti.

Inge Janu vřele přijme a je potěšena pozorností, která je jí věnována. Je důležité si povšimnout, že téma je natolik palčivé, že nutí Janu ke lži. Když je pak odhalen Janin původ, i přes svůj odpor k Československu Janu nezavrhne. Tato část je stěžejní pro obě postavy, vytváří pomyslnou čáru za křivdami minulosti a dává pocítit, že nelze nést vinu navždy, že může přijít odpuštění, usmíření se s minulostí. Toto je vyjádřeno slovy Inge k Erichovi.

„Erich, sie ist doch anders. Sie ist ganz anders als die anderen."[46]

„Eriku, ona je ale jiná. Ona je zcela jiná než ti ostatní."[47]

Důležité poznání je, že v otázce viny nelze generalizovat. Ne všichni Češi byli odpovědni za krutosti páchané na německých obyvatelích.

V závěru románu je Jana naposledy napadena za svou minulost. Příčinou Christinina jednání je milenecký vztah, který vznikl mezi Janou a Rainerem. Slova nenávisti tedy nepramení z

[44] BECKER, 1994, s. 102
[45] Překlad: autorka práce
[46] BECKER, 1994, s. 114
[47] Překlad: autorka práce

pocitu křivdy za minulá léta, ale z momentální situace. Na této ukázce je dobře znázorněno, že často nejde ve skutečnosti o rány minulé, nýbrž o ty současné, kterými ty staré otevíráme, abychom způsobili větší bolest.

„Du hast mir immer alles weggenommen. mein Land, mein Haus, meinen Mann…Mein Land, mein Haus, meinen Mann.“[48]

„Ty jsi mi neustále něco brala, moji zemi, můj dům, mého muže….Moji zemi, můj dům, mého muže.“[49]

Postava Jany v románu slouží jako zástupce československé strany. Na začátku je patrné, že o osudu sudetských Němců téměř netušila. To by mohlo mít příčinu v tom, že se komunistický režim v Československu snažil o záměrné zapomenutí občanů na toto období v historii. Je ochotná si vyslechnout příběh druhé strany a při zjištění k jakému bezpráví docházelo, cítí vinu, potřebu se omluvit. Setkání s Inge je pro ni smířením. Autorka v postavě Jany promítá své vlastní zkušenosti[50] a jakýsi ideální stav, kdy člověk přijme prohřešky svých předků, projeví za ně upřímnou lítost a dokáže se od starých křivd odpoutat a budovat nové vztahy. Román Berg vyšel roku 1994, tedy v době, kdy se teprve konstituovaly oficiální česko-německé vztahy. Až roku 1997 byla podepsána Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, která udává výklad historie, uznává vinu na obou stranách a zavazuje se k další spolupráci. Vyjadřuje tedy něco, co se Zdence Becker povedlo zobrazit v postavě Jany.

Christa Liebmann

Postava Christy slouží v otázce vyrovnání se s minulostí spíše jako prostředník. Přibližuje Janě osudy její rodiny. Uvědomuje si, že válku způsobili jejich otcové a že určitá vina bude vždy ležet na jejich potomcích. Christa vůči Janě necítí zášť za křivdy minulosti, dokud se nedozví o mileneckém vztahu Jany a jejího manžela Rainera.

Christa zastupuje generaci, která vyrostla již v Německu, cítí, že jejím předkům bylo ukřivděno, sama se však více ztotožňuje s Německem než s oblastí Sudet náležejících tehdejšímu Československu.

[48] BECKER, 1994. s. 157
[49] Překlad: autorka práce
[50] Žije 40 rokov v Rakúsku. Kde vidí rozdiely so Slovenskom? – Denník N. Denník N - Nezávislé Noviny [online]. Copyright © N Press s.r.o. [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://dennikn.sk/309044/zije-40-rokov-rakusku-vidi-rozdiely-so-slovenskom/

Inge Richter

Vyprávění Christy o její rodině nabízí první vhled na cestu vyrovnání se s minulostí ze strany Inge. Konec války a poválečná léta jsou pro Inge bolestivým obdobím. Musela opustit Cheb, který považovala za svůj domov, a také ji odsun navždy odloučil od jejích blízkých. Ať už jde o její rodiče, kteří zemřeli na údajnou srdeční slabost v internačním táboře, nebo o Hermu Gruber, služebnou, která beze stopy zmizela. Následující cesta vlakem, kterou se svými dětmi a s Marií absolvuje ve vagónu pro dobytek, je pro ni natolik frustrující, že se jí do dnešních dnů o útěku zdá. Dle slov Christy se přes svou minulost nikdy nepřenesla a cítí odpor ke všemu československému.

„Da bin ich skeptisch", sagte Christa. „Meine Mutter hat die Vergangenheit nicht bewältigt und ist gegenüber alllem, was tschechisch ist, intolerant und abweisend."[51]

„Tady jsem skeptická", řekla Christa, „moje matka se s minulostí nevyrovnala a je proti všemu, co je české, netolerantní a odmítavá."[52]

Při setkání s Janou Inge vzpomíná na těžké začátky v Německu. Také zmiňuje poslední dny v Chebu, kdy Němci byli bráni jako lidé druhé kategorie a museli nosit bílou pásku, aby byli odlišeni od Čechů. Vzpomínka na její rodné město v ní vyvolává smutek a vztek. Nikdy se již do Chebu nevrátila, má totiž strach, že by byla schopna odpustit svým trýznitelům. Když se pak dozví, že Jana pochází z Československa, nedokáže se na ni zlobit.

Z pasáží věnujících se Inge si lze všimnout, že její postava se s minulostí nechce smířit. Cítí vztek, který je opodstatněný. Její rodina si odsun rozhodně nezasloužila. Zloba je však nahlodávána pochybnostmi, jestli by nakonec nebyla schopna odpuštění. Její pochybnosti se určitým způsobem potvrdí, kdy v Janě nevidí nepřítele. V postavě Inge je patrný určitý vývoj, není však tak výrazný jako u Jany. To by mohlo být dáno tím, že každá z žen zastupuje jinou generaci. Inge odsun prožila jako dospělá žena a pociťuje tedy křivdu přímo. V Inge je tak zpodobněna strana sudetských Němců, kteří odsun zažili, nikdy nepřijali vinu a nedokázali se smířit se svým osudem.

Motivy hledání domova, vlastního původu

Motiv hledání domova je v románu velmi silný, neboť v několika časových rovinách popisuje život uprchlíků. Kromě časové roviny je zde hledání domova definováno důvody, které vedly k útěku, k emigraci.

[51] BECKER, 1994, s. 107 -108
[52] Překlad: autorka práce

Hlavní postava románu Jana má obtíže při hledání domova. Tyto strasti jsou způsobeny Janiným těžko definovatelným původem. Narodila se slovenským rodičům v Chebu, tedy ve městě, které sice leží v Čechách, ale do roku 1945 bylo obýváno z velké části Němci.

Otázkou, kterou si hlavní postava položí ještě v hotelu v Berlíně, by se dalo uvést její hledání domova:

„Kann Fremde zur Heimat werden?“[53]

„Může se cizina stát vlastí?“[54]

Právě otázka, jestli lze v cizině najít domov, doprovází hlavní hrdinku a i další postavy celým románem. Když se dozví o revolučních událostech roku 1989 v Československu, přemýšlí o své emigraci. O tom, zda bylo správné učinit tento krok, je nejistá, vrátit se ale nechce. I když se obává pocitů spojených s hledáním domova, se smutkem, který možná nikdy nepomine. Vlastní pochybnosti jsou podpořeny přístupem ostatních. Na Janu je neustále nahlíženo jako na nezvaného hosta. S takovým přístupem se postava Jany střetává znovu, když v nemocnici dojde k údajné krádeži, ze které je obviněna. Vina na ní padne jako na uprchlíka, který tu nemá co pohledávat.

„Das haben wir davon, dass wir das Lumpenpack durchfüttern.“ oder „Hitler hätte gewusst, wie man euch los wird.“[55]

„To máme z toho, že tu bandu lumpů živíme“ nebo „Hitler věděl, jak se vás zbavit.“[56]

Z těchto zvolání je patrné, že život uprchlíka/emigranta se neustále potýká s předsudky, které mu znemožňují ztotožnit se s daným místem a najít nový domov. Jedna z rovin hledání domova spočívá tedy v přijetí ostatních. Domov tedy může být brán abstraktně jako pocit.

Další rovina je spojena s konkrétním místem. Lze najít domov, pokud bydlíte v penzionu pro uprchlíky? Odpověď na tuto otázku získáváme v druhé části románu, kdy si hlavní postava může dovolit vlastní byt. Pocit domova je tu spojen s určitým vlastnictvím, samostatností. Kdy se už nadále necítí jako host, ale jako strůjce svého vlastního života. Mít vlastní byt dokonce popisuje jako její nejvytouženější sen v danou dobu:

„Endlich ging mein sehnlichster Traum, eine eigene Wohnung zu haben, in Erfülung.“[57]

[53] BECKER, 1994, s. 24
[54] Překlad: autorka práce
[55] BECKER, 1994, s. 132
[56] Překlad: autorka práce
[57] BECKER, 1994. s. 137

„Konečně se vyplnil můj nejvytouženější sen vlastnit byt.“[58]

Důležitým faktorem, který hraje ve prospěch Jany, je fakt, že svůj bývalý domov opustila z části dobrovolně. Ano, sice byla hnána nesvobodou v totalitní zemi, nicméně k emigraci nebyla přímo donucena. Bylo to její vlastní rozhodnutí. Toto hledání domova se vztahuje k Vídni, tedy k současnému životu hrdinky. Vídeň dle Jany není jejím vysněným místem, ale dá se zde dobře žít. I přes občasné předsudky k uprchlíkům je to místo, kde dostane pomoc každý.

„Wien ist die Stadt mit Herz. Mit einem Herz für die anderen.“[59]

„Vídeň je město se srdcem. Se srdcem pro ty ostatní.“[60]

Vídeň je tak představena jako přístav pro ztracené, jako místo, které není ideální, ale může poskytnout nový domov.

Když se Jana vrací do doby, kdy její rodina bydlela v Chebu, lze si všimnout, že se s daným městem nikdy zcela nesžila. Stín vysídlení, který ve městě přetrvával, nikdy nedovolil, aby se toto místo stalo pro její rodinu domovem.

„Eger ersetzte meiner Familie nicht die Heimat.“[61]

„Cheb nenahradil mé rodině domov.“[62]

Ani návštěva města v současnosti pro ni není připomínkou domova, ale spíše připomínkou těžce definovatelné bolesti. Jana k Chebu přistupuje velmi povrchně a neosobně, což je pochopitelné vzhledem k její minulosti.

Ve třech letech se Jana se svou rodinou přestěhovala do Bratislavy, i přesto, že se opět ocitli v roli cizinců, stalo se toto místo pro Janu domovem, což lze poznat z této výpovědí:

„Ein künstlich entstandener Satellit an der Peripherie dieser Stadt wurde für mich die so viel gepriesene Heimat, obwohl wir auch hier Fremdlinge waren.“[63]

„Uměle vytvořený satelit na periferii tohoto města se pro mě stal tak moc vychvalovaným domovem, přestože i tady jsme byli cizinci.“[64]

[58] Překlad: autorka práce
[59] BECKER, 1994, s. 128
[60] Překlad: autorka práce
[61] BECKER, 1994, s. 97
[62] Překlad: autorka práce
[63] BECKER, 1994, s. 98
[64] Překlad: autorka práce

Na Bratislavu je vzpomínáno s nostalgickým nádechem, kdy ostatní obyvatelé byli přátelští a postavy si vytvořily vztah ke konkrétním místům a věcem v Bratislavě. Důvodem, proč Jana na Bratislavu nahlíží jako na svůj opravdový domov, může být i jazyk. Jako Slováci jsou v Bratislavě konečně mezi svými krajany, kromě domova nalézají i své kořeny, svůj původ.

„Wie ich schon sagte, die Stadt mit der viertürmigen Burg an der Donau war meine Heimat.“[65]

„Jak jsem již řekla, město se čtyřvěžatým hradem na Dunaji byl mým domovem.“[66]

Opět je tu tedy domov spojen s pocitem sounáležitosti, spíše než ke konkrétnímu místu se domov vztahuje k abstraktnímu pocitu.

Na druhé straně máme případ postavy Inge. Cheb byl pro ni vždy domovem, žila zde její rodina, měla tu zázemí v podobě práce a později také v podobě manžela a dětí. Když je pak nucena domov opustit, nikdy se zcela nesmíří se svým osudem. Je nutné si uvědomit, že Inge za svůj domov považuje Cheb, který už vlastně neexistuje, s ohledem na dějinné události se změnil a Inge by zde již pravděpodobně svůj domov nenalezla. Inge vztahuje domov ke vzpomínce. Nikdy se po opuštění Chebu neodhodlala k jeho opětovnému navštívení.

V románu se osobně setkáme s Inge v domově pro důchodce ve Frankfurtu, kde se těšila nadstandardnímu postavení. Měla lepší pokoj než ostatní a dokonce ji pravidelně chodila navštěvovat jedna z jejích dcer. Pocit domova však pramenil převážně z přítomnosti Marie Gruber, která byla dcerou její bývalé služebné Hermy, dnes především věrná přítelkyně. V podobě Marie se tak skrývá odkaz jak na domov, tak na původ.

„Mariechen blieb bis heute bei mir“, sagte mir die alte Dame am Abend in ihren Appartement bei einer Schaler Tee.“[67]

„Maruška zůstala dodnes při mně“, řekla mi stará dáma večer v jejím apartmá při šálku čaje.“[68]

I postava Inge tak ve finále svůj domov vidí v pocitu, ve vztahu k jiné osobě, má pro ni také abstraktní podobu.

Pokud se na motiv hledání domova podíváme z pohledu paměti míst, můžeme přijít na zajímavé souvislosti. Inge svůj domov vztahuje k Chebu, tedy k místu, kde žila její rodina.

[65] BECKER, 1994, s. 101
[66] Překlad: autorka práce
[67] BECKER, 1994, s. 113
[68] Překlad: autorka práce

Toto místo by se dalo označit jako generační. Aleide Assmannová popisuje generační místo jako místo, které je pevně a dlouhodobě spojeno s rodinnou historií. Skýtá se zde ještě jedna možnost, jak nahlížet na Cheb, a to jako na místo traumatické. Tento pohled lze uplatnit u postavy Inge i u postavy Jany. Aleide Assmanová říká, „*že příběh traumatického místa nelze vyprávět, že výrazy jako hřích stud nebo vina zde odrážejí nevyslovitelné*.“[69] Tato definice je dle mého soudu příhodná například pro Janinu návštěvu Chebu v dospělosti nebo také pro strach Inge z návratu do jejího rodného města, které má v její paměti určitou nostalgickou podobu, k jejímuž narušení by při návštěvě pravděpodobně došlo.

[69] ASSMANN, 2018, s. 338 – 370

Interpretace historických událostí se zvláštním zaměřením na události roku 1945

K porozumění románu Berg je potřeba si osvětlit některé historické události, které formují jeho podobu, k tomu využiji sekundární literaturu. Pro větší přehlednost budu při popisu postupovat chronologicky tak, jak se události odehrály a ne v pořadí, v jakém byly v románu zmíněny za sebou.

Vznik Československa a nadcházející léta

Vyprávění Christy Liebmann o její rodině nezačíná přímo vznikem Československé republiky, ale přesto bych tímto dějinným milníkem chtěla začít, neboť se od něj dále odvíjí příběh. Rok 1918 byl mimo jiné koncem první světové války. Války, která se navždy zapsala do paměti světa a zcela ho změnila. Jednou z těchto změn byl rozpad starých monarchií a vznik nových státních útvarů. Na troskách habsburské monarchie Rakousko-Uhersko tak vznikly tyto státy: Rakousko, Maďarsko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a Československo. Vznik Československa se váže k 28. říjnu 1918, kdy členové Národního výboru[70] obsadili vojenský obilný ústav v Praze a později vydali první zákon o Československém státě.[71]

Nově vzniklá republika se potýkala s národnostní problematikou. Národnostní složení při sčítání lidu v roce 1921 vypadalo takto:[72]

Národnost	Počet obyvatel
Československá	8 760 937
Německá	3 123 568
Maďarská	745 431
Ruská (velkoruská, ukrajinská, karpatoruská)	461 849
Židovská	180 855
Polská	75 853
Jiná	25 871
Celkem	13 374 364

Německá menšina, která tvořila zhruba jednu třetinu populace republiky, vyhlásila 3 samostatné provincie[73], jejichž požadavkem bylo připojení k Rakousku. Zpočátku

[70]Národní výbor byl tvořen těmito muži: Vavro Šrobár, Alois Rašín, František Soukup, Jiří Stříbrný, Alois Švehla.
[71] ČAPKA, František. Dějiny zemí Koruny české v datech. Praha: Libri, 2010, s. 612 a 620
[72]Tabulka je vytvořena autorkou práce na základě údajů uvedených v publikaci Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012, s. 625.

se Československo snažilo najít diplomatickou cestu ke smíření, po marných pokusech přešlo k vojenskému potlačení separatistických tendencí.[74] Nechvalně se pak do dějin zapsaly protesty při volbách do rakouského parlamentu. Němcům byla zakázána účast na těchto volbách. Proti nepokojům bylo opět vojensky zakročeno, to si vyžádalo zhruba 50 lidských životů.[75] O národnostním složení v Chebu se vyjadřuje i Zdenka Becker v románu Berg. K pravidelnému setkávání světů Čechů a Němců zde docházelo na trhu. Češi byli většinou sedláci a na trhu prodávali své produkty. Češi uměli německy, Němci češtinu neovládali, ta byla považována za jazyk sedláků, dělníků. Je zde popisována určitá bariéra, která mezi oběma národy na základě řeči a postavení vznikla. Oba národy se akceptovaly, žily vedle sebe. Soužití obou národů však vykazuje prvky lhostejnosti.[76]

Absurdně se pak jeví, že v románu Inge musí vyučovat v češtině, jelikož měla složenou zkoušku z češtiny a byla tak mezi svými německými kolegy jediná kompetentní osoba. Inge měla s češtinou velké problémy. Jediný žák, Willi, uměl česky, neboť navštěvoval v předešlých letech českou školu. Absurdita této výuky je vykreslena v situaci, kdy školu navštíví inspektor, aby zkontroloval, zda li výuka doopravdy probíhá v češtině. Inge během hodiny, kterou inspektor navštíví, napíše na tabuli různá česká slova. Po skončení hodiny slova překontroluje a zjistí, že jsou špatně. Daný inspektor si ničeho nevšiml, neboť sám neuměl česky. Celé je to uzavřeno větou, která vypovídá o situaci výše zmíněné, že žádný Němec v Chebu neumí česky.

„Also stimmt doch die Theorie, dass in Eger kein Deutscher Tschechisch konnte, nicht einmal der Inspektor.“[77]

„Takže sedí teorie, že v Chebu žádny Němec neumí česky, ani inspektor.“[78]

Zde se autorka pravděpodobně snažila o záznam toho, jak byl uplatňován zákon o jazyce československém. Veškerá výuka však díky předpisům nemusela probíhat v češtině, neboť tyto předpisy k zákonu zaručovaly výuku v mateřském jazyce pro národnosti, které v dané

[73] Šlo o tyto německé provincie: Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren.
[74] RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Třebíč: Akcent, 1999, s. 151 – 153
[75]KAPELLER, Norbert a Peter WASSERTHEURER. Die deutsche Minderheit in Tschechien: das Schicksal der heimatverbliebenen Sudetendeutschen nach 1945. Freistadt: Institutsverlag Idea, 2008, s. 31
[76] BECKER, 1994, s. 65.
[77] Tamtéž, s. 72.
[78] Překlad: autorka práce

oblasti mají populaci vyšší než 20%. V těchto oblastech byla zaručena i možnost úředního styku v jejich jazyce. Takovým způsobem mělo být správně postupováno dle práva.[79]

30. léta a druhá světová válka

Roku 1929 vypukla světová ekonomická krize, která během následujících let zasáhla i Československo. Nejdříve se krize podepsala na zemědělství, následoval spotřební průmysl, který měl velké zázemí právě v pohraničních územích, která byla obývána německým obyvatelstvem. Nedostatek, nezaměstnanost a nespokojenost vyplývající z dané situace vedly k nárůstu extrémismu. Popularitu postupně získávala sudetoněmecká SdP[80], v jejímž čele stál Konrád Henlein. SdP měla vazby na německou NSDAP[81] a Adolfa Hitlera. Požadavky vůči Československu se začaly stupňovat a i přes veškerou snahu československé vlády se staly nesplnitelnými. Během roku 1938 situace vyeskalovala k podepsání Mnichovské dohody, která stvrzovala připojení pohraničních oblastí s německým obyvatelstvem k německé Třetí říši. Vznikla Druhá republika, v jejímž čele na postu prezidenta stál Emil Hácha. Události dalších měsíců vedly k odtržení Slovenska, tedy ke vzniku Slovenského státu a také ke vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Následujících šest let Československo strávilo pod nadvládou německé Třetí říše. Za nejhorší léta by se dalo označit období první a druhé heydrichiády[82]. Druhá světová válka v Evropě oficiálně skončila 8. 5. 1945. Nicméně poslední výstřely padly v Čechách ještě 11. 5. 1945.[83]

Situaci těsně před druhou světovou válkou a během ní je ve vyprávění Christy věnováno poměrně málo pozornosti. Je zde zmínka o Adolfu Hitlerovi a jeho nástupu k moci, o nejasnosti jeho opravdových záměrů. Zároveň je ukázáno, že se postavy příběhu k politické situaci staví skepticky.

[79] Peripetie jazykového zákona z první republiky | Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost. Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost [online]. Copyright © Masarykova univerzita [cit. 03.07.2019]. Dostupné z: https://pravo21.online/pravo/peripetie-jazykoveho-zakona-z-prvni-republiky.

[80] Zkratka pro Sudetendeutsche Partei.

[81] Zkratka pro Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei.

[82] Pojmenování podle Reinharda Heydricha, zastupujícího říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava od září 1941 až do června 1942. První heydrichiáda je spojena s jeho funkčním obdobím a se stanným právem, které bylo zavedeno. Druhá heydrichiáda se vztahuje na období po spáchání atentátu na jeho osobu, kdy nakonec zemřel na otravu krve.

[83] DEJMEK, Jindřich. Československo: dějiny státu. Praha: Libri, 2018, s. 217 – 374.

„Aber auch wenn ganz Deutschland „Heil Hitler!“ schrie, sahen die Schulzes dem Treiben mit einer Portion Skepsis zu.“[84]

„Ale když celé Německo křičelo „Heil Hitler“, sledovali Schulzovi toto jednání s dávkou skepse.“[85]

Lze vidět, že politická situace je pro ně něco, co se odehrává na pozadí jejich všedních dnů. Mnohem důležitější je, že Johann konečně otevře v Chebu svou lékařskou praxi. Přímo se jich tento celosvětový konflikt dotkne, když Johann musí nastoupit jako lékař do lazaretu v Liberci. V Liberci s ním žije Inge, jejich dcery a Marie. Je zvláštní, že autorka se v románu vyhýbá otázce holocaustu. Nezmiňuje ho přímo, hovoří se o tom, že během války docházelo ke krutostem. Není však přímo řečeno, co se dělo, žádná zmínka o osudu Židů během války. Autorka tuto část pravděpodobně vynechává, neboť se postav v románu v zásadě nedotýká. Postavy nechovaly sympatie k nacismu a nemusí to tedy být bráno jako důležité téma. Následné vysídlení sudetských Němců pak ale může působit zcela bezdůvodně, nespravedlivě ve všech případech. Osud Židů je zmíněn pouze jednou při rozhovoru Christy s Janou, která je zdrcena po vyslechnutí Christinina příběhu:

„Im Krieg ist so viel Unrecht begangen worden, auf deutscher Seite sowieso. Und die Juden…?“[86]

„Ve válce bylo způsobeno tolik nespravedlnosti taky tak na německé straně. A co ti Židé…?[87]

Blížící se konec války je tu spojován hlavně s nejistým osudem sudetských Němců a z něj plynoucího strachu. Je ukázána obava, že nebude rozlišováno, jestli jde o Němce z říše nebo ze Sudet.

„Man munkelte von füchterlichen Massnahmen gegen die Kriegsverusacher, da wurde kein Unterschied zwischen einem Berliner und einem Sudetendeutschen gemacht…. “[88]

„Šuškalo se o stašlivých opatřeních vůči těm, kteří způsobili válku, to se nebude dělat žádný rozdíl mezi Berlíňanem a sudetským Němcem…“[89]

[84] BECKER, 1994, s. 73
[85] Překlad: autorka práce
[86] BECKER, 1994 s. 102
[87] Překlad: autorka práce
[88] BECKER, 1994 s. 75
[89] Překlad: autorka práce

Poválečná léta

Již během války se začala řešit otázka německého obyvatelstva v Československu. První silný tlak se projevil již v roce 1941 v československém zahraničním i domácím odboji. Problém byl natolik komplikovaný, že ani v následujících letech nepřišlo finální rozhodnutí. Jednání vedla k schvalování myšlenky transferu sudetských Němců, kteří prokazatelně vystupovali proti Československu. Prezident Beneš jednal v londýnském exilu původně s W. Jakschem, který zastupoval tzv. „nacionální" křídlo sudetoněmeckých antifašistů, kvůli určitým neshodám Beneš později vyjednával s levicově zaměřenými sudetoněmeckými antifašisty. Na nutnosti transferu sudetských Němců, kteří spolupracovali se nacionálněsocialistickou vládou, se shodli zástupci Velké Británie, USA i SSSR. Velká Británie a USA požadovaly, aby byly stanoveny přesné podmínky transferu. Do košického vládního programu bylo do VIII. kapitoly nastíněno, jak bude postupováno. Nejednalo se však o dostatečně konkrétní plán.[90]

Poválečné období je spojováno s dekrety prezidenta republiky, které nahrazovaly zákonodárnou moc. Na základě těchto dekretů tak byl řešen vztah k národnostním menšinám, tedy například odsun Němců a konfiskace jejich majetku. Dekrety také zaštítily znárodnění některých průmyslových odvětví.[91]

Hrůzy, které se během druhé světové války odehrály, způsobily následující situace.[92] Ty se často ve své krutosti vyrovnaly činům během války. Již na začátku roku 1945 docházelo k evakuaci německého obyvatelstva z východní fronty, kdy Němci prchali před Rudou armádou. Jejich cílem bylo území obsazené americkou armádou nebo samotné Německo. Tento postup však z většiny neplatí pro německé obyvatelstvo z československého pohraničí, které zůstávalo ve svých domovech. Od poloviny května 1945 docházelo v Československu k takzvanému divokému odsunu. Nově vzniklý 1. čs. armádní sbor převzal kontrolu nad pohraničními oblastmi, kde k odsunu obyvatelstva docházelo. Začaly se také utvářet revoluční gardy, které často nedbaly nařízení a svými činy se stavěly do pozic samozvaných soudců. Během odsunu vznikala internační a jiná střediska, danými místy mělo projít až 350 000 Němců. Častým jevem bylo, že se v daných zařízeních ocitli lidé, kteří s nacistickým režimem prokazatelně nespolupracovali.[93] Něco takového můžeme zaznamenat i

[90] STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991, s. 32 – 33, 50 – 51
[91] ČAPKA, František. Dějiny zemí Koruny české v datech. Praha: Libri, 2010, s. 711
[92] Kromě války hrál roli i nacionalismus, který byl zakořeněn ve střední Evropě.
[93] STANĚK, 1991, s. 52 – 66

v románu Berg. Rodiče Inge, Karl a Ulrike Schulzovi, se ke konci války ocitají v jednom internačním táboře, kde nakonec umírají.

První fáze odsunu byla provázena neorganizovaností a často docházelo k nespravedlnostem a krutostem, kterých se Češi na Němcích dopouštěli. Nechvalně známý je například Brněnský „pochod smrti“. Počet Němců, kteří byli tímto divokým odsunem postiženi, se pohybuje kolem zhruba 700 000. Důležitým bodem je vydání směrnice z 15. června 1945, dle které by měli být respektováni, ti občané, kteří bojovali za osvobození republiky a trpěli pod nacistickým terorem. Další evakuace již probíhala přísně organizovaně, dokonce se ustanovily výjimky pro antifašisty a kvalifikované dělníky. Opatření, která měla zabránit nespravedlivému zacházení, byla často porušována. Divoký odsun s sebou také přinesl zákon č. 115/1946 Sb., který legalizoval činy spáchané v rámci boje o svobodu Čechů a Slováků v období od 30. září do 28. října 1945. Tomuto zákonu bylo vytýkáno, že nedošlo ke spravedlivému potrestání zločinců. Daný zákon neměl zastřešovat zločiny „z důvodů nízkých a nečestných“. I přesto někteří pachatelé nebyli potrestáni dostatečně nebo vůbec.[94]

Od 17. července do 2. srpna 1945 se konala konference v Postupimi, kde se sešli představitelé Velké trojky. Sovětský svaz zastupoval Stalin, USA zastupoval Truman, který na postu prezidenta vystřídal již zemřelého Roosvelta, a Churchill za Velkou Británii, který byl brzy nahrazen Atleem, jenž se stal po volbách do Dolní sněmovny premiérem.[95] Cílem jednání této konference byl mimo jiné odsun obyvatelstva německé národnosti z Polska, Maďarska a Československa. Velká trojka se nakonec usnesla na tom, že je odsun Němců z těchto oblastí nezbytný. Musí k tomu však dojít humánně a organizovaně. „Odsunuté“ obyvatelstvo by pak mělo být spravedlivě rozděleno do jednotlivých okupačních pásem.[96] Na základě tohoto rozhodnutí československá vláda chtěla během prosince vysídlit 250 000 Němců a dalších 150 000 v lednu 1946. Organizační důvody to však neumožnily a došlo k tomu až v lednu 1946. Nyní odsun probíhal většinou v souladu s mezinárodním usnesením. Ke konci roku 1946 bylo z Československa vysídleno okolo 2 000 000 Němců. V roce 1947 došlo k obnovení procesu a zhruba 200 000 Němců bylo posláno do americké a sovětské zóny. V letech 1950 – 1951 došlo k poslední části procesu v rámci sjednocování rodin v SRN.[97]

[94] DEJMEK, 2018, s. 407 – 409
[95] MÜLLER, 2004, s. 320
[96] BENEŠ, Edvard, Věra, OLIVOVÁ, ed. Odsun Němců: výbor z Pamětí a projevů doplněný edičními přílohami., 1995., s. 97 -98
[97] DEJMEK, 2018., s. 410 – 411

Během odsunu v Československu tak musela opustit svůj domov většina německého obyvatelstva, tedy přes 3 000 000 Němců.[98] Jako názornou ukázku můžeme brát situaci v Chebu, kdy při sčítání lidu v roce 1930 zde žilo 37 599 obyvatel, při sčítání v roce 1950 zde žilo jen 20 178 obyvatel.[99] Rozdíl, který mezi danými čísly vznikne, neodpovídá přesně počtu vysídlených Němců, neboť musíme brát v potaz, že mezi danými roky proběhla i druhá světová válka, kde jistě zemřela část populace, a také došlo k určitému navýšení populace během osidlování pohraničí po odsunu. Když tedy zvážíme všechny faktory, které mimo odsunu, daná čísla mohla ovlivnit, stále se jedná o poměrně velký rozdíl.

Odsun německého obyvatelstva je v románu *Berg* vylíčen v několika rovinách. Elfi, sestra Inge, v červnu 1945 emigruje se svým manželem a jejich dvouletým synem do Německa. Zde je jim nabídnuta ochrana od příbuzných jejího manžela. Sofi, druhá sestra Inge, se svým manželem a dětmi plánuje útěk až do USA. Právě toto plánování je spojeno s velkým emociálním vypětím Sofi, která se ve svých úvahách uchyluje až k absurdním možnostem osudu jejích dětí. Naléhavost situace je ještě umocněna dialogem, který probíhá mezi Sofi a jejím manželem Rudim, později mezi Sofi a Inge. Symbolem zoufalství se v tomto momentě stává Sofiina snaha, aby si Inge vzala stolní hodiny, které Sofi dostala jako svatební dar. Postava Sofi zde jedná zcela iracionálně, kdy vidí důležitost v bezvýznamných stolních hodinách. Hodiny ale pro ni představují hmotné spojení s jejím dřívějším životem, který bude nenávratně pryč. Sofi má též strach, že hodiny připadnou někomu cizímu.

„Ich kann doch die Sachen nicht einem Fremden überlassen.“[100]

„Nemohla bych přece ty věci nechat někomu cizímu.“[101]

Nejhoršímu zážitku byli vystaveni rodiče Inge a Herma. Jednoho letního ráno pro ně přišli pravděpodobně členové revolučních gard, kteří měli na svědomí mnohé krutosti v pohraničí. Od začátku k Schulzovým a k Hermě přistupovali jako k podřadným bytostem, které si nezaslouží, aby s nimi bylo zacházeno dle práva. Když se Schulzovi ptali, co proti nim gardisté mají, bylo jim naznačeno, že stačí fakt, že jsou Němci. Obraz potupy a bezmoci je zde dokreslován tím, že všichni měli na sobě ještě oblečení na spaní a pantofle. Jeden z gardistů je vzrůstově menší než Karl Schulz, přesto má nyní navrch. V této postavě je

[98] SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946. Praha: Pragma, 2002, s. 150

[99] Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Copyright© [cit. 01.07.2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0

[100] BECKER, 1994, s. 84

[101] Překlad: autorka

ukázána absurdita a nespravedlnost dané situace. Revoluční garda je zosobněným zlem v románu, v gardistech je zastoupen živel československého nacionalismu. Schulzovi, jak je zmíněno výše, skončí v internačním táboře, kde také naleznou svou smrt.

Inge s Marií a s dětmi se dostanou do Německa vlakem. Cestují však ve vagonu pro dobytek za hrůzných podmínek, dokonce tento prostor musí sdílet s mrtvým tělem. Když dorazí do Německa, ze začátku musí spát venku, nemají místo, kde by mohli bydlet. S Johannem se setkají o několik dní později. Během několika let se Johannovi podaří ve Frankfurtu otevřít ordinaci. Zde jsou v knize poprvé nastíněny strasti, které čekaly sudetské Němce v jejich novém domově.

Sudetští Němci neměli jednoduchou startovní pozici ve svých nových domovech. V první fázi odsunu si často nestihli vzít s sebou téměř žádné věci. Během organizovaného odsunu bylo povoleno odvézt si maximálně 50 kg majetku.[102] Možná se toto povolení mohlo jevit velkoryse, ale když se člověk stěhuje, má rozhodně více majetku. Vybudovat si nové zázemí tedy často bylo velmi obtížné. V bavorském Mnichově ale naštěstí vznikl pod záštitou Centra církevní pomoci *Ackermann Gemeinde*[103]. Ti pomáhali přistěhovalcům s hledáním příbuzných, s nalezením práce a především pomáhali po morální stránce.[104]

Majetek, který za sebou sudetští Němci v Československu nechávali, byl zkonfiskován. Jednalo se o rodinné domy, závody a živnosti, i o lesní a zemědělskou půdu. Do konce září 1947 tak opuštěnou zemědělskou půdu o výměře zhruba 1 200 000 ha zabralo na 153 000 uchazečů. Často noví obyvatelé dané lokality opouštěli, týkalo se to horských a podhorských oblastí, kdy s Němci odešla i znalost oblasti a místních podmínek. Přistěhovalci k daným oblastem postrádali vztah, jakousi sounáležitost. Bylo jednodušší odejít. Jednotlivé obce a osady začaly chátrat a zanikat. V 60. letech se na území Československa nacházelo na 459 zaniklých obcí a osad. V některých případech obce přímo nezanikly, došlo jen k jejich připojení k větším jednotkám.[105]

V románu *Berg* jsou noví osídlenci zpodobněni v rodině Jany. Její rodiče přijeli do Chebu za vidinou práce ve fabrice a za vidinou nového bydlení. Byla to pro ně naděje na lepší život. Počáteční nadšení je však opustí. Krajina opuštěná Němci je v dezolátním stavu. Opuštěné domy chátrají, stávají se terčem rabování a ničení. To je i případ vily, ve které Jany rodina bydlí. Okna jsou zničená, podlaha je vyrvaná a pro vodu se musí do studny. S odchodem

[102] SLÁDEK, 2002, s. 149
[103] Pojmenování dle „Oráče z Čech“ (Ackermann aus Böhmen)
[104] SEIBT, 1993, s. 359 – 361
[105]STANĚK, 1991, s. 346 – 357

Němců se z regionu vytrácí i jeho pokrok a soběstačnost, Němci zde vlastnili podniky, zastávali důležitá zaměstnání. Nedostatek odborníků pocítí i Janiny rodiče, když je Marta těhotná. Gynekolog, který měl v Chebu ordinaci, musel Cheb opustit nehledě na to, že pro místní komunitu byl potřebný. Nikdo ze starousedlíků si na něj ale nevzpomene, jediná postava, stará mlékařka, se odváží na Němce vzpomínat v dobrém. Poválečné Sudety jsou tu popisovány jako místo, které se na začátku jeví jako skvělá startovní pozice do nového života. Bližší poznání však ukáže, že je to místo spíše beznadějné, což odpovídá i stavu, který Petr Příhoda ve svém článku *Příběh s nedobrým koncem* v časopise *Svědectví*[106] vydaným v roce 1978 označuje slovem úpadek.[107]

Konec 80. let a revoluce v Československu

Současná dějová linie románu *Berg* se odehrává na konci 80. let minulého století. V románu tato informace není explicitně řečena, nicméně na základě toho, že se Jana téměř na začátku svého pracovního poměru v nemocnici ve Vídni dozví o prvních protestech v Československu, lze z toho usuzovat, že se k emigraci se svým manželem rozhodli pravděpodobně v roce 1988 nebo na začátku roku 1989.

Konec 80. let v Československu a v celém východním bloku je spojen s uvolňováním poměrů. Státy východního bloku začínaly silněji pociťovat své ekonomické zaostávání a také se začaly probouzet hlasy opozice. V roce 1988 se po mnoha letech slavil státní svátek vzniku Československa a v prosinci byla povolena manifestace nezávislých iniciativ pořádaná Chartou 77. I přesto došlo k tvrdému potlačení protestů v lednu 1989, na jejichž začátku stálo vzpomínkové shromáždění na paměť Jana Palacha[108]. Někteří aktivisti byli uvězněni (např. Václav Havel).[109] V červnu byla vydána petice *Několik vět*, která požadovala dodržování lidských práv. Petici podepsalo přes 40 000 občanů. Další demonstrace v srpnu a v říjnu byly také tvrdě potlačovány. 17. listopadu byla uspořádána manifestace vysokoškolských studentů. Manifestace nabrala politickou podobu a její část se odebrala do centra města, kde bylo proti ní tvrdě zakročeno. Zprávy hovoří až o 560 zraněných, dokonce byla roznesena falešná zpráva o smrti údajného studenta Martina Šmída. To vše vedlo k dalším akcím, které měly za následek jmenování vlády 10. prosince 1989, kde neměli

[106] Svědectví byl exilový časopis.
[107] ČERNÝ, ed. 1990, In Příběh s nedobrým koncem, s. 46 -51
[108] Jan Palach se 16. ledna 1969 pokusil upálit na protest proti okupaci vojsk Varšavské smlouvy a proti následnému přístupu politických zástupců a veřejnosti. Na následky zranění později zemřel.
[109] ČAPKA, 2010, s. 818 – 819

převahu komunisté. G. Husák záhy abdikoval a v červnu 1990 byly vypsány svobodné volby.[110]

Události roku 1989 v Československu byly ve velké míře spojeny s událostmi v okolních zemích východního bloku, například s NDR.[111] Docházelo k velkému odlivu uprchlíků, kteří se přes otevřené hranice v Maďarsku dostali do Rakouska. Další uprchlíci pak volili útěk přes Velvyslanectví Spolkové republiky v Praze. Ústupky, které byla nucena SED[112] v NDR učinit, nakonec vedly k pádu Berlínské zdi 9. listopadu 1989.[113]

Postava Jany se o revolučních událostech v Československu dozví v nemocnici z rádiového vysílání. Zpráva se týká demonstrace na Letné v Praze.[114] Společně s Janou zprávu slyší i zdravotní sestry Lisa a Doris, které čekají na Janinu reakci. Jana v této části vede vnitřní monolog o tom, že v očích Lisy je východní blok pouze novým objektem zájmu západu. Vidina svobody v Československu pro Janu představuje strach. Nevěří, že by k tomu mohlo skutečně dojít. Nedokáže si představit, že by přišel konec komunistické vlády v Československu, že by se tento režim mohl skutečně začít hroutit. Taková reakce je pochopitelná, přes 40 let se komunistický režim v Československu držel u moci. K revolučním událostem, které daly do pohybu jeho pád, došlo především z iniciativy disentu a vysokoškolských studentů, tedy z iniciativy poměrně malého množství lidí. Ostatní občané se poté v podstatě svezli na vlně, kterou tato skupina lidí rozvířila. Jana si revoluční události spojuje s rokem 1968, kdy se situace v Československu jevila podobně nadějně, nakonec ale veškeré naděje potlačila okupace vojsk Varšavské smlouvy dne 21. 8. 1968. Daná situace v Janě vyvolává stesk po domově a nejistotu. Mimo obavy Jany jsou události spojené s koncem 80. let vykresleny jako možnost nových začátků v Československu, nikoliv však pro Janu, která se i přes obnovenou svobodu ve své rodné zemi rozhodne zůstat v Rakousku. Návratem by ukázala, že všechny strasti, které musela podstoupit, byly zbytečné. Janina emigrace by mohla ukazovat pomíjivost života, lidského bytí ve víru dějin. Situace také působí paradoxně, kdyby pár měsíců počkala, svobodu by získala i v Československu.

Shrnutí dějinných událostí

Zdenka Becker se ve svém románu *Berg* postupně věnuje téměř všem důležitým dějinným událostem, které nějakým způsobem zasáhly Československo, tedy původní domov postav románu. První léta nově vzniklé Československé republiky popisuje s lehkostí všedních dnů.

[110] DEJMEK, 2018, s. 772 – 779
[111] Zkratka pro Německou demokratickou republiku.
[112] Zkratka pro Sozialistische Einheitspartei Deutschlands – vládnoucí strana v NDR do roku 1990.
[113] FULBROOK, Mary. Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost. Praha: Grada, 2010, s. 252 - 257.
[114] 25. a 26. listopadu 1989 proběhly na Letné v Praze dvě demonstrace, kterých se dle odhadů zúčastnilo až 750000 občanů první den a druhý den přibližně 500 000 občanů.

Nejdůležitější body v životě postav jsou vztahy, práce a rodina. Skvěle je to ukázáno na rozhovorech sester Schulzových. Daná léta jsou popsána jako bezpečná, bez vnějšího ohrožení. Problematicky se může jevit absence tématu holocaustu v románu. Autorka ho však mohla vynechat záměrně, neboť se postav románu přímo netýká. Jeho absencí je tak poukázáno na to, že odsun byl často nespravedlivý. Byla uplatňována kolektivní vina, neřešily se konkrétní případy prohřešků.

Konec války a poválečná období jsou temnější, Autorka je spojuje se strachem o budoucnost a se strachem z neznámého. Starosti běžného života jsou dány do pozadí a postavy musí přímo reagovat na politickou situaci, která má na jejich životy přímý dopad. Postavy jsou vystaveny rozhodnutím, která jsou mnohem těžší, než hledání nové práce, domu nebo zařizování svatby. Poválečná doba je popisována tvrdě, nebere na nikoho ohledy.

Současná dějová linie románu se věnuje především osobnímu životu Jany a její cestě za vyrovnáním se s minulostí. Události v Československu, které jsou zde zmiňovány, se jí už tolik nedotýkají. Vnímá je, ale rozhodla se pro nový život v jiné zemi a nechce se již vracet do Československa.

Všechny historické momenty jsou zobrazeny z pohledu jedinců. Poukazuje se na bezmocnost jedince, když i přes veškerou snahu nemůže některé události ovlivnit a musí přijmout svůj osud. Pokud se mu to nepodaří, bude celý život doprovázen stínem minulosti.

Divadlo, film

Vedle románu existuje i divadelní a televizní zpracování. Divadelní hra byla uvedena roku 1993 v Západočeském divadle v Chebu. Režisérem hry byl Anton Novak[115]

O dva roky později vyšel televizní film *Za vrchom vrch*, který vznikl v koprodukci rakouské ORF[116] a Slovenské televize. Film se zaměřuje především na milostný trojúhelník mezi Janou, Rainerem a Christou. Otázky, které jsou v románu stěžejní, se dostávají do pozadí. Téma vyrovnání se s minulostí není vyhrazeno mnoho místa a jeví se jako nedůležité. Janino setkání s Inge ve filmu vyznívá rozdílně. Celkové vyznění filmu je rozpačité a příliš neodpovídá knižní předloze.[117]

[115] BECKER, 1994, s. 163 - 164
[116] Zkratka pro Östereichische Rundfunk
[117] Za vrchom vrch - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 23.07.2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Jq3FMAvB-ZE&t=1s

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo popsat cestu za vyrovnáním se s minulostí svou a svých předků v románu Berg od Zdenky Becker. Dalším úkolem práce bylo zaznamenat dějinné událost, které jsou v románu zmíněny a ukázat, jak s nimi autorka pracuje.

V úvodní kapitole jsou vykresleny klíčové momenty románu Berg. Následující kapitola se věnuje literatuře jako prostředku k zachycení dějin a subjektivní reflexe. Zde je přiblížen životní příběh spisovatelky Zdenky Becker, který zásadně formoval její literární dráhu. Tím se vysvětluje zvolení tématu sudetských Němců a jejich odsunu v románu Berg. Tato kapitola také zmiňuje další české a německé autory, kteří se dané problematice ve svých dílech věnovali. Na to navazuje část věnující se paměti a historii, která vysvětluje rozdíl mezi těmito pojmy. Zdůrazňuje se důležitost paměti pro identitu společenství. Paměť je pak předávána dál pomocí vyprávění, jde zde o „orální historii“, která se dá vhodně zasadit do literatury. V literatuře pak paměť přežívá do dalších let, když už nežijí pamětníci, kteří by ji mohli znovu vyprávět.

Následující kapitola upíná pozornost na téma vyrovnání se s minulostí. Na začátku dochází k popisu vývoje, kterým prošla česká a německá strana. Oba národy si prošli fází, ve které popírali svou vinu, až nakonec na oficiální úrovni přiznali svou vinu a odpovědnost. To ale nic nemění na tom, že ve společnosti je téma stále otevřené a neexistuje jednotný výklad, za který by se většina postavila. Toto nastínění uvozuje část, která se věnuje jednotlivým postavám románu Berg. Každá postava má svou cestu za vyrovnáním se s minulostí, která do určité míry odráží jejich národní příslušnost a generaci, ve které se narodili. Hlavní postava Jany Horákové dospěje od počátečního nevědomí a popírání k usmíření pomocí setkání s Inge Richter. Na druhé straně stojí Inge Richter, která stále cítí křivdu vůči Československu. Z textu vyplývá, že Inge sice odpouští Janě Horákové, ale stále se drží svého dosavadního postoje.

Důležitým motivem v celém románu je hledání domova a vlastního původu. Postavy románu se potýkají s těžkostmi, které čekají na emigranty v nové zemi. Daná kapitola ukazuje, že domov pro postavy nepředstavuje jen místo, ale také osoby. Přijetí ostatních je důležitým prvkem, který poznamenává jejich sounáležitost k místu.

Předposlední kapitola se věnuje historickým událostem v románu, které mají přímý dopad na vývoj románu. Jednotlivé události jsou zde popsány pomocí sekundární literatury a je ukázáno, jak s nimi autorka pracuje ve svém příběhu. Z textu vyplývá, že autorka se snaží

ukázat, jak dějiny působí na jednotlivce. Povedlo se ji obstojně příběhy popsat a zanechat tak svědectví o době, z pohledu jedince. Stěžejní je poválečné období, které je vykresleno jako zásadní milník v životech obou stran

Román Berg je zdařilým dílem, které podává svědectví o vztahu dvou národů, které žily vedle sebe, a během relativně krátké doby bylo toto sousedství ukončeno. Zároveň se jedná o jakousi sondu do života jednotlivců, kteří se identifikují s pamětí svého společenství, ale projdou si svou vlastní cestou. Časový odstup umožnil autorce podat příběh ve světle naděje na usmíření. Román může fungovat jako prostředek k porozumění jednotlivým stranám sporu a jako naděje na obnovení přátelských vztahů, které již nebudou poznamenány křivdami minulosti.

Resümee

Diese Bachelorarbeit beschäftigt sich mit dem Umgang mit der Vergangenheit im Roman *Berg* von Zdenka Becker. Das nächste Ziel dieser Bachelorarbeit ist die Beschreibung der historischem Momenten, die im Roman erwähnt sind. Diese Bachelorarbeit zeigt auch, wie die Autorin diese Momente verwendt.

In dem ersten Kapitel ist die Handlung des Romans beschrieben. Das nächste Kapitel beschäftigt sich mit der Literatur als Mittel zu Beschreibung der Geschichte und als Mittel der subjektiven Reflexion. In diesem Teil ist das Leben der Autorin dargestellt. In diesem Kontext sind tschechische und detsche Autoren, die mit dem Thema der sudeten Deutschem gearbeitet haben, vorgestellt. Die nächste Absätze werden dann die Unnterschied zwischen Gedächtniss und Geschichte formuliert. Das Gedächtniss ist hier als ein wichtiger Mittel im Leben der Menschen erwähnt. Auch für Zdenka Becker sind Gadächtniss und Errinerungen ein wichtiger Mittel in ihrem Werk.

Das nächste Kapitel stellt das Thema den Umgang mit der Vergangenheit vor. Es gibt einige Unterschiede zwischen die tschechische und Deutsche Seite, aber beide Nationen haben in ofiziellen politischen Positionen wichtige Schritten zum Versöhnung gemacht, trotzdem gibt es in Gesellschaft die Atmosphäre, dass dieses Thema nicht richtig gelöst ist. Im Roman ist der Umgang mit der Vergangenheit ein wichtiges Thema für die Figur Jana Horáková und für die Figur Inge Richter. Jana fühlt Schuld und Verantwortung und möchte den Versöhnung finden. Der Begegnung mit Inge ist ihr Versöhnung. An der andere Seite steht Inge, sie kann Jana verzeihen, aber zu Tschechoslowakei fühlt sie immer Unrecht.

Im Roman *Berg* sind sehr stark die Motiven der Sehnsucht nach Heimat. Bei beiden Figuren, die ich die größte Aufmerksamkeit gab, ist die Heimat mit einem Gefühl verbunden. Die Figuren suchen für Zugehörigkeit zu jemandem.

Der ganze Roman findet in dem Hintergrund großem historischem Ereignisen statt. Diese Ereignise helfen der Autorin die Geschichte des Romans bilden. Sie konzetriert sich direkt auf die Figuren und wie diese Umstände beeinflussen ihre Leben. Man kann damit beachten, dass man nicht der ganze Nation aburteilen kann. Jeder Mensch trägt seine eigene Schuld.

Primární literatura

BECKER, Zdenka, Berg. Krems an der Donau: Östereichisches Literaturforum, 1994. ISBN 3-900959-528.

Sekundární literatura

ADORNO, Theodor W. Kulturkritik und Gesellschaft.In Gesammelte Schriften, Band 10.1: Kulturkritik und Gesellschaft I, „Prismen. Ohne Leitbild“. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1977. ISBN 3-518-07172-6.,

ASSMANN, Aleida. Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti. Přeložil Jakub FLANDERKA, přeložila Světlana ONDROUŠKOVÁ, přeložil Jiří SOUKUP. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-3433-3.

ASSMANN, Jan. Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in

frühen Hochkulturen. München: C.H. Beck, 1997. ISBN 3-406-42375-2.

BENEŠ, Edvard, OLIVOV , Věra, ed. Odsun Němců: výbor z Pamětí a projevů doplněný edičními přílohami. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1995. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 80-901733-4-9.

ČAPKA, František. Dějiny zemí Koruny české v datech. 4., opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2010. ISBN 978-80-7277-469-2.

ČERNÝ, Bohumil, ed. Češi, Němci, odsun: diskuse nezávislých historiků. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0276-6.

DEJMEK, Jindřich. Československo: dějiny státu. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-572-9.

FULBROOK, Mary. Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost. Praha: Grada, 2010. D (Grada). ISBN 978-80-247-3104-9.

KAPELLER, Norbert, WASSERTHEURER, Peter. Die deutsche Minderheit in Tschechien: das Schicksal der heimatverbliebenen Sudetendeutschen nach 1945. Freistadt: Institutsverlag Idea, 2008. ISBN 978-3-9502566-2-8.

LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-963-8, s. 802.

MÜLLER, Helmut M., VOLLRATH Hanna a KRIEGER, Karl-Friedrich. *Dějiny Německa*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dějiny států. ISBN 80-7106-188-3.

NÜNNING, Ansgar, TRÁVNÍČEK, Jiří a HOLÝ Jiří, ed. Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

PEROUTKOVÁ, Michaela. Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách. Praha: Nakl. Libri, 2008. Otazníky našich dějin, 16. sv. ISBN 8072773453.

RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent). ISBN 80-7268-054-4.

SEIBT, Ferdinand. Deutschland und die Tschechen: Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas. München: Piper, 1993. ISBN 3-492-11632-9.

SERKE, Jürgen. Böhmische Dörfer: putování opuštěnou literární krajinou. Přeložil Veronika DUDKOVÁ. Praha: Triáda, 2001. Paprsek (Triáda). ISBN 80-86138-28-3.

SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7.

STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2. ISSN odsunněmcůzčeskoslovenska1945-1947.

TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4.

Internetové zdroje

Biografie - Zdenka Becker. Home - Zdenka Becker [online]. [cit. 21.06.2019] Dostupné z:http://www.zdenkabecker.at/7.html

Česko-Německá deklarace - Ministerstvo zahraničních věcí. Velvyslanectví SRN v Praze - Ministerstvo zahraničních věcí [online]. Copyright © Německo [cit. 01.07.2019]. Dostupné z: https://prag.diplo.de/cz-cs/themen/politik/seite-deutsch-tschechische-erklaerung-cz/1126730

Český statistický úřad|ČSÚ [online].Copyright©[cit.01.07.2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0

Drehbuch - Zdenka Becker. Home - Zdenka Becker [online]. [cit. 1. 7. 2019] Dostupné z:http://www.zdenkabecker.at/3.html

Lživý inzerát proti Schwarzenbergovi zaplatil bývalý důstojník StB – idnes.cz [online]. Copyright © [cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/adokat-zavadil-o-trestnim-oznameni-schwarzenberga.A130125_181017_domaci_hv

Nad knihou Emmy Braslavsky: Zbaveni paměti – Novinky.cz . Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu[online].Copyright© 2003 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/kultura/salon/211624-nad-knihou-emmy-braslavsky-zbaveni-pameti.html

Opožděná láska - Peter Härtling | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/opozdena-laska-71614

Peníze od Hitlera - Radka Denemarková | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/penize-od-hitlera-13957

Peripetie jazykového zákona z první republiky | Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost. Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost [online]. Copyright © Masarykova univerzita [cit. 03.07.2019]. Dostupné z: https://pravo21.online/pravo/peripetie-jazykoveho-zakona-z-prvni-republiky

Pražský tanec smrti - Olga Barényiová | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/prazsky-tanec-smrti-127147

Přešlapy i útoky před minulou volbou prezidenta. Jak vypadalo finále Zemana se Schwarzenbergem? | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/preslapy-i-utoky-pred-minulou-volbou-prezidenta-jak-vypadalo-finale-zemana-se_1801201305_kno

Rozhodla jediná věta. Ta, co vynesla sudetskou kartu - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rozhodla-jedina-veta-ta-co-vynesla-sudetskou-kartu/r~i:article:769704/

Vláda uznala zásluhy sudetoněmeckých antifašistů | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 02.07.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-uznala-zasluhy-sudetonemeckych-antifasistu_200508241752_mtaborska

Vyhnání Gerty Schnirch - Kateřina Tučková | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.06.2019]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/vyhnani-gerty-schnirch-29103

Za vrchom vrch - YouTube. YouTube [online]. [cit. 1.7.2019] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Jq3FMAvB-ZE&t=1s

Žije 40 rokov v Rakúsku. Kde vidí rozdiely so Slovenskom? – Denník N. Denník N Nezávislé Noviny [online]. Copyright © N Press s.r.o. [cit. 21.07.2020]. Dostupné z:https://dennikn.sk/309044/zije-40-rokov-rakusku-vidi-rozdiely-so-slovenskom/

Za vrchom vrch - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 23.07.2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Jq3FMAvB-ZE&t=1s